

Rizikové skupiny

- jedinci se **znevýhodněného sociokulturního prostředí**
(zanedbanost dítěte nemusí být spojena s psychickou deprivací, závažná je sekundární psychická deprivace odejmutých dětí)
- **etnické skupiny** (komunita romská, ukrajinská vietnamská, ruská)- vykořeněnost, nižší sociální postavení

- **zkušenost institucionální péče** (citová deprivace, emocionální plochost, sociální nezkušenost – absence modelů chování a vztahů v rodině, hospitalismus = adaptace na prostředí ústavu)
- **traumatizující zážitek** (posttraumatická porucha, flashbacky, somatizace, narušení vlastní identity, latentní období propuknutí PCH, PE)
- jedinci s diagnózou **ADHD**

Kauzální faktory PCHE

Monofaktoriální teorie kauzalit

NATIVISTICKÉ

- Důraz na biologické, vrozené příčiny PCH
 - Deficit organismu
 - Struktura mozku
 - Genetické příčiny
- PŘ. Lombrosova teorie „rozeného zločince“

Ne lze
převychovat

ENVIRONMENTALISTICKÉ

- Důraz na prostředí jako příčinu vzniku PCH
 - Výchova
 - Sociální učení
- PŘ. Deprivační teorie

Možnost
formování
chování

Fig. 20. Tipo di razza inferiore - Ladro abituale.

Fig. 23. Tipo comune di ladro - Ladro abituale.

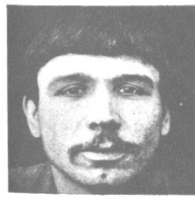

Fig. 21. Tipo di razza inferiore - Ladro abituale e furtivo.

Fig. 24. Tipo comune di ladro (degenerato) - Borsariante.

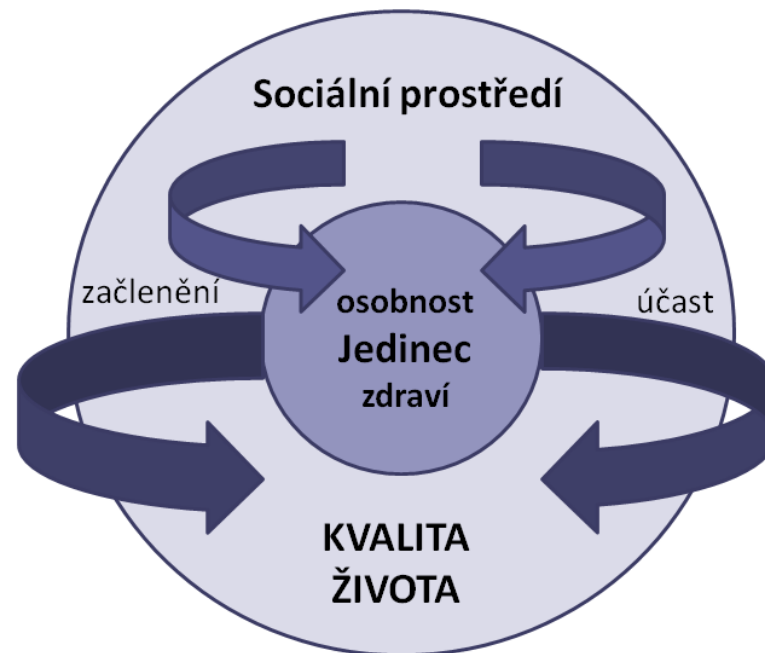
Multifaktoriální teorie kauzalit

- Odmítá tvrzení, že náprava PCH je otázkou vůle jedince
- Stěžejní roli ve vzniku PCH hraje **souběh vlivů**

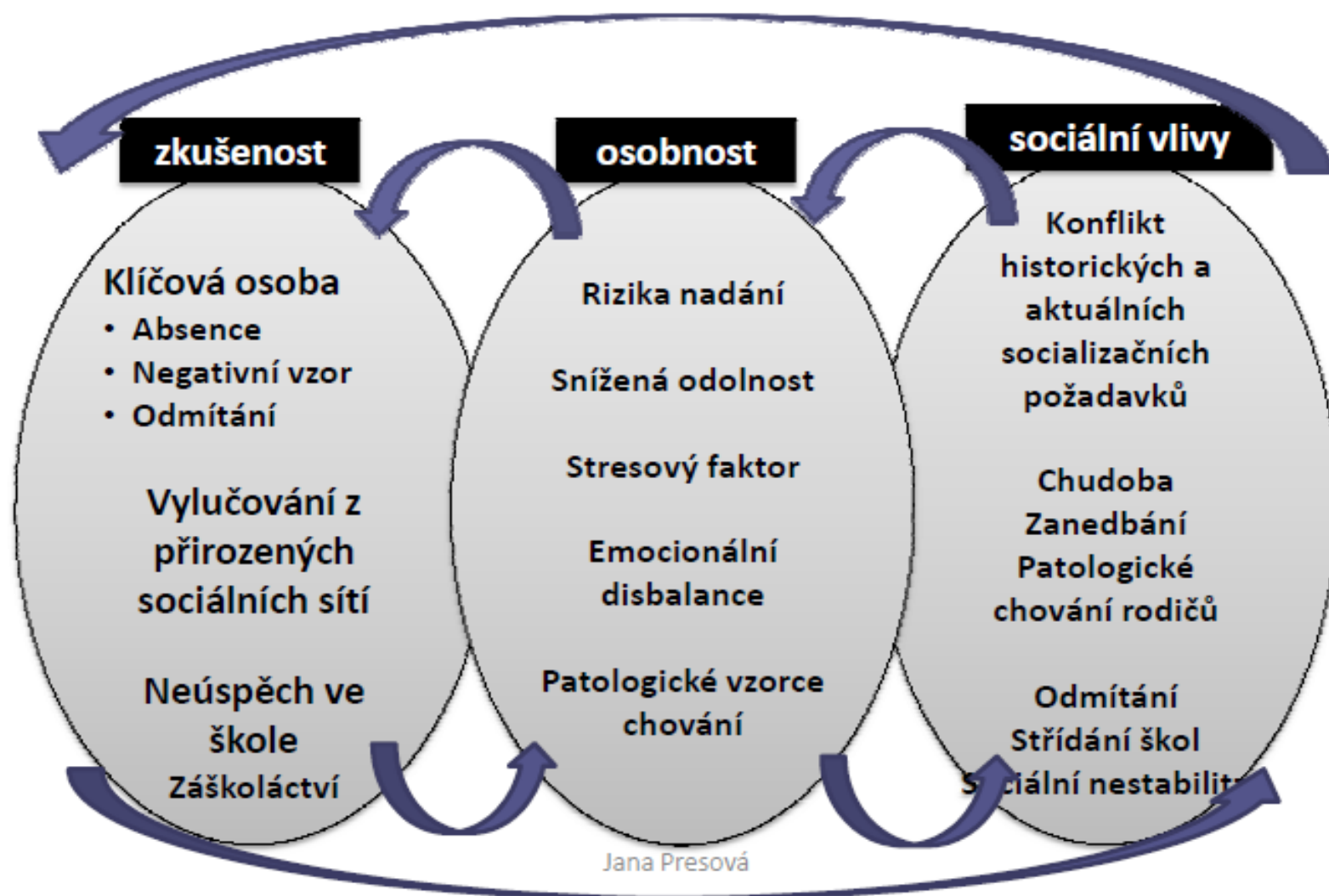
biologických

psychologických

sociálních

Triáda rizikových faktorů ve vývoji poruchy chování

Rizika spojená s osobností dítěte

- váží se na fyzickou, psychickou konstituci a sociální zkušenost

patří sem:

- **faktory fyzického zdraví** – nedonošenost, nízká porodní váha, postižení, nemoc, porodní úraz, chronická onemocnění
- **faktory vnitřních dispozic** – nízká inteligence, obtížný temperament, hyperaktivita, impulzivita

Rizika spojená s rodinou dítěte

- základní rizika spočívají v nedostatku „vřelosti – lidského tepla“

patří sem:

- **rodinné stresory** – konflikty mezi rodiči, postnatální deprese, nízká vzdělanost, tísnivá finanční situace
- **nastavení rodinného systému** – struktura a hierarchie rodiny (neúplná rodina, nezletilá matka, nezaměstnanost rodičů atd.)

Školní rizika

- nepřipravenost na vstup do školy + neschopnost přizpůsobit se požadavkům
- nedostatek pozitivní interakce se spolužáky a učiteli
- neúspěch a izolace
- vyhledávání ostatních dětí s podobnými potížemi (problémové vrstevnické party)

Rizika spojená se společností

- **Životní podmínky** – socioekonomické znevýhodnění, hustota zalidnění a materiální životní podmínky, místo bydliště
- **Patologické formy chování v okolí** – násilí, kriminální činnost...
- **Kulturní a morální hodnoty** – sociální nebo kulturní diskriminace, násilí v médiích
- **Konflikt aktuálních a historických socializačních požadavků**
(odlišnost požadavků rodiny, školy...)

Multifaktoriální teorie kauzalit

Teorie resilience

- Na vznik a vývoj poruchy chování mají vliv faktory:
 - **RIZIKOVÉ**
 - Zvyšují pravděpodobnost vzniku PCH
 - Ochranný skleník?
 - **PROTEKTIVNÍ**
 - **Tlumí dopad** či mohou omezit a vyloučit vliv **faktorů rizikových**
 - Tlumiče, nárazníky proti nepřízním
 - Potřeba je posilovat
- **Žádný z faktorů sám o sobě, izolovaně nelze pokládat za příčinu poruchy chování**
- **Faktory interagují a kumulují se**

Resilience („odolnost“) - definice

Schopnost jedinců, **navzdory vystavení nepříznivým individuálním či sociálním okolnostem, směřovat k využívání zdrojů zdraví, včetně využívání příležitostí zažívat zkušenost životní spokojenosti,**

jednak schopnost rodiny, komunity a kultury tyto zdroje zdraví a příležitosti k prožívání životní spokojenosti jedinci poskytnout

způsobem

INDIVIDUÁLNÍ

Rizikové faktory

Komplikované těhotenství a porod
Neurologické problémy
Raný depriváční syndrom
Psychické trauma

Raná poškození CNS, ADHD, neklid, impulzivita, poruchy koncentrace
Zvýšená pohotovost k agresi
Nedostatečná sebekontrola
Zvýšená potřeba extrémních zážitků
Emoční labilita

Protektivní faktory

Pozitivní temperament
Odolný neurobiologický systém

Prosociální orientace
Pozitivní sebepojetí, sebekontrola
Smysl pro humor
Pozitivní orientace do budoucnosti
Emoční stabilita
Frustrační tolerance

INDIVIDUÁLNÍ

Rizikové faktory

Rizikové chování
Expozice mediálnímu násilí

Nízká úroveň kognitivních
dispozic a potencialit k učení,
jazyková bariéra, sociální
nezralost

Nízká schopnost empatie

Protektivní faktory

Intolerantní postoj
k delikvenci
Hodnotový systém, úroveň
morálky

Kognitivní potenciál
Komunikační dovednosti

Empatie a citlivost k druhým

RODINNÝ SYSTÉM

Rizikové faktory

Slabá nebo chybějící vazba
(attachment)

Negativní emoční vztah rodič –
dítě (odmítání)

Trestající, laxní nebo
nekonzistentní disciplína

Nízká supervize a participace

Život v sociálně vyloučené
lokalitě

Protektivní faktory

Jistá vazba (attachment)

Pozitivní akceptující vztah rodič
– dítě

Pečující klíčová osoba

Přiměřená rodičovská supervize

Důsledná disciplína s jasnými
pravidly

RODINNÝ SYSTÉM

Rizikové faktory

Dlouhodobý rodinný konflikt

Nestabilita rodinného prostředí

Separace od rodičů, úmrtí

Nedostatečně diferencované role

Nízký SES, chudoba, nezaměstnanost

Kriminální chování, závislosti, zanedbávání, týrání v rodině

Protektivní faktory

Manželská opora

Funkční komunikační systém

Rodičovská participace a pozitivní hodnocení

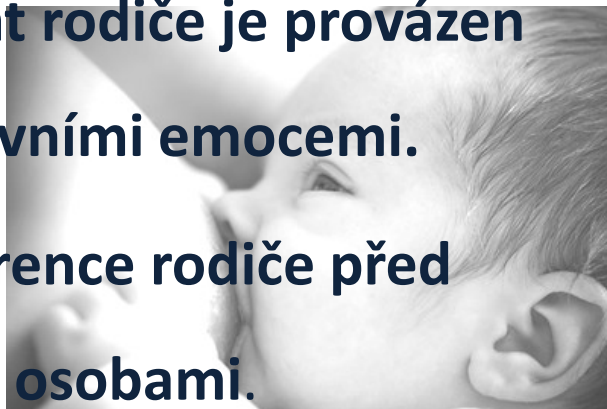
Jasně vymezení rolí

Vřelá emoční a podporující výchova

Charakteristika jisté vazby

JAKO DÍTĚ

1. Schopnost separace od rodiče
2. Hledání podpory rodiče, v případě nejistoty, strachu.
3. Návrat rodiče je provázen pozitivními emocemi.
4. Preference rodiče před cizími osobami.

JAKO DOSPĚLÝ

1. Dlouhodobé důvěrné vztahy.
2. Sklon ke zdravému sebevědomí.
3. Sdílení pocitů s přáteli a partnerem přináší příjemné pocity.
4. Vyhledávání sociální podpory.

ŠKOLA

Rizikové faktory

Problematický vztah ke škole,
nízká motivace, slabý školní
výkon

Opakovaný neúspěch

Syndrom naučené bezmocnosti

Nepodporující učitel

Vyčlenění z kolektivu spolužáků

Protektivní faktory

Vysoká hodnota
vzdělání, závazek ke
škole

Úspěch, uznání a účast
v aktivitách

Prožívání školy jako
akceptující a
smysluplné

Podporující učitel

Protektivní potenciál školy

- Bezpečné prostředí školy
- Víra v potenciál žáků, vysoká očekávání
- Dobrý vztah učitel - žák
- Příležitost zažít úspěch (opakovaný neúspěch začne žák přisouvat vnitřním, stabilním a globálním příčinám)
- Kvalitní vazby mezi spolužáky

VRSTEVNÍCI

Rizikové faktory

Role odmítaného

Oslabené sociální vazby

Nevhodné trávení volného času,
nuda

Delikventní vrstevníci

Členství v gangu

Protektivní faktory

Přátelské vztahy s
vrstevníky (zapojení v
aktivitách)

KOMUNITA

Rizikové faktory

Problematický vztah ke škole,
nízká motivace, slabý školní
výkon

Opakovaný neúspěch

Syndrom naučené bezmocnosti

Nepodporující učitel

Vyčlenění z kolektivu spolužáků

Protektivní faktory

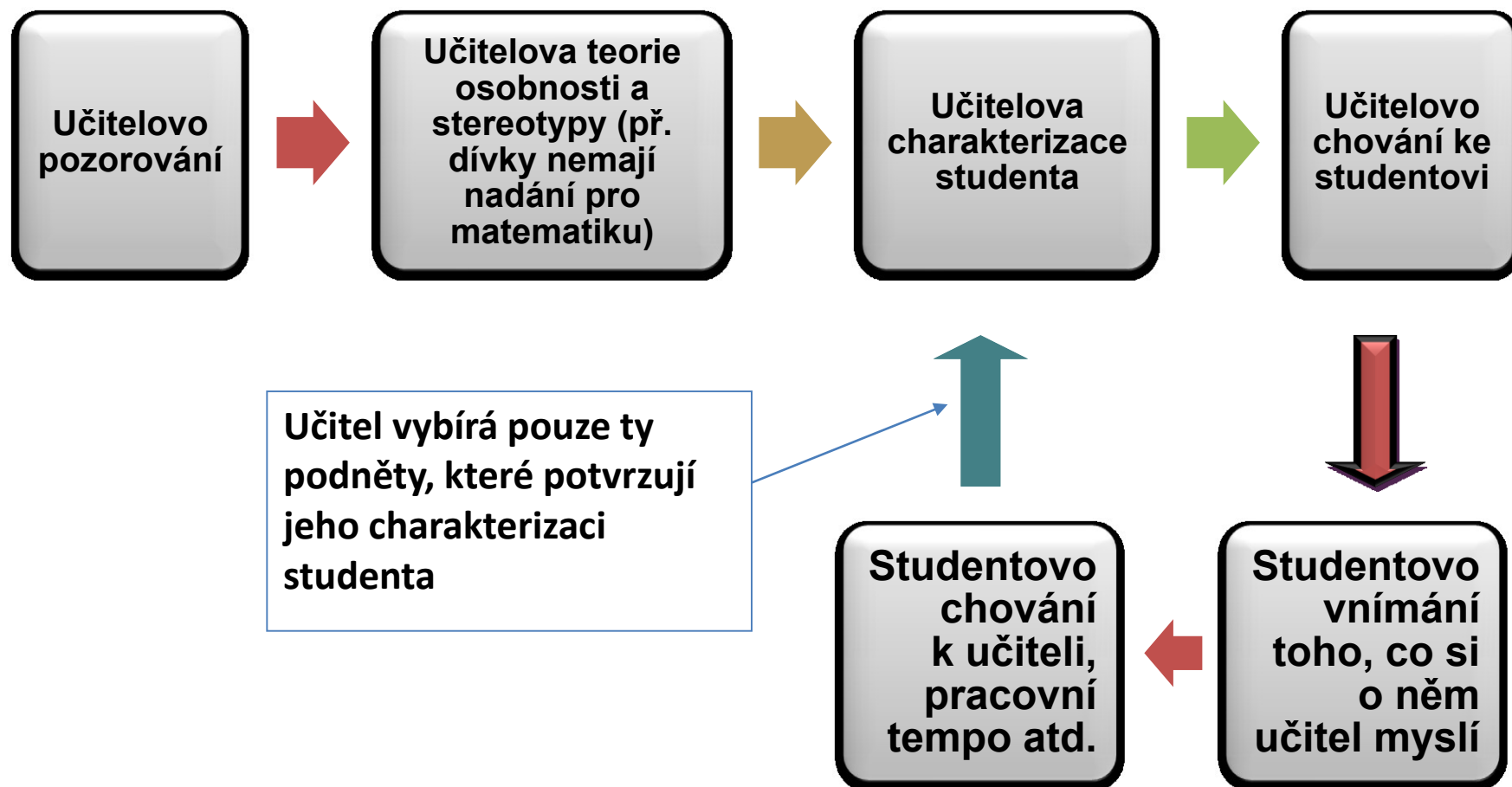
Vysoká hodnota
vzdělání, závazek ke
škole

Úspěch, uznání a účast
v aktivitách

Prožívání školy jako
akceptující a
smysluplné

Podporující učitel

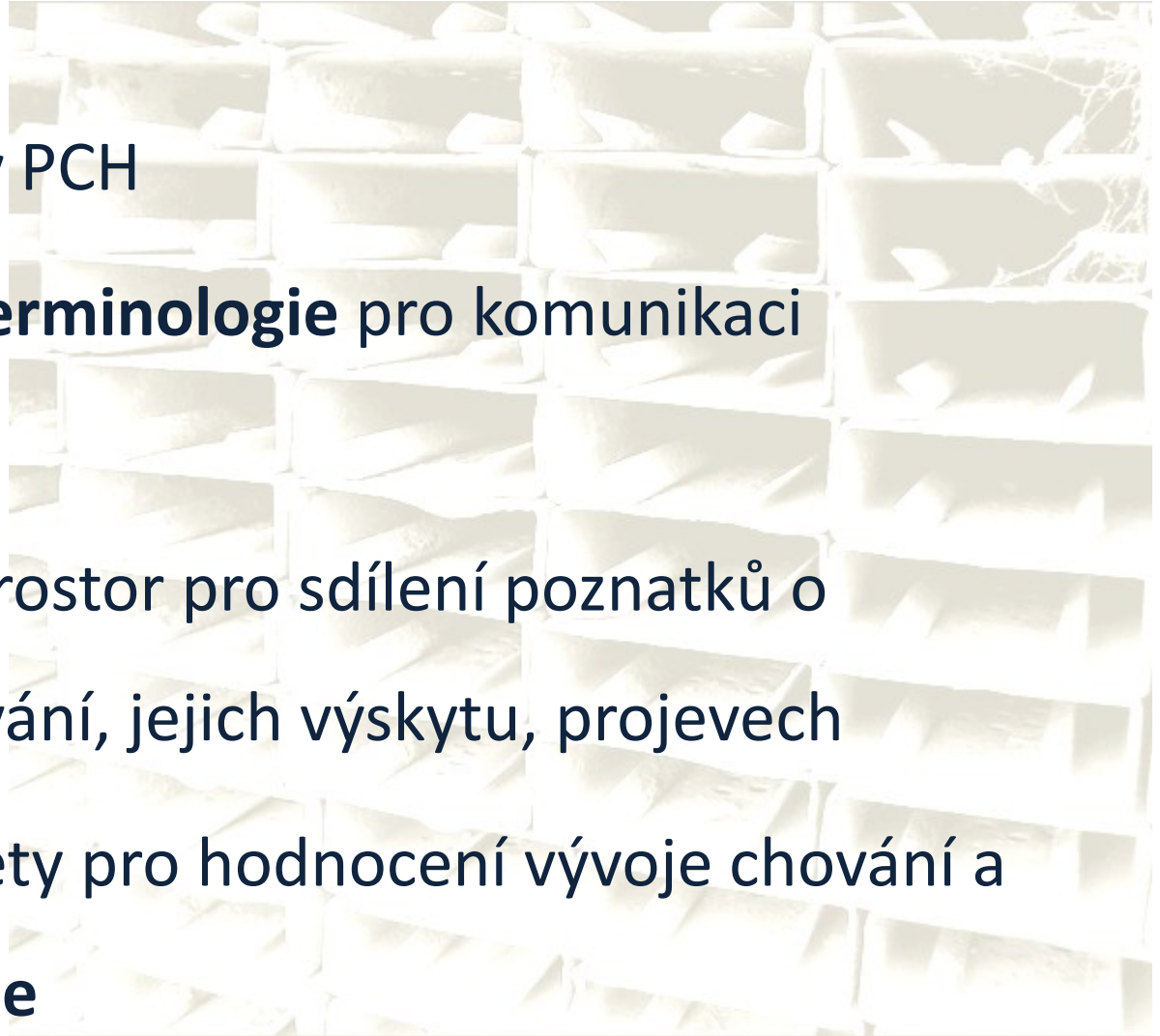
Darwin se rozhodl, že u sebe bude mít vždy tužku a blok, když zjistil, že si velmi lehko pamatuje důkazy, které jeho teorii podporovaly, ale velmi lehce zapomíná na důkazy, které jeho teorii vyvracely. I my máme tendenci mít pouze selektivní paměť, pokud se jedná o naše žáky a studenty.

Klasifikace poruch chování

Klasifikace

- **Vymezují druhy PCH**
- Jsou **databází terminologie** pro komunikaci odborníků
- **Systematizují** prostor pro sdílení poznatků o poruchách chování, jejich výskytu, projevech
- Poskytují podněty pro hodnocení vývoje chování a výběr **intervence**

I. MEDICÍNSKÉ klasifikace

- Nejvíce užívané i v pedagogice
- **Diagnostický a statistický manuál IV**
podle Americké psychiatrické asociace
 - dnes více do Evropy
- **MKN 10.revize** z roku 1993
 - v Evropě víceméně zažitá
- **Mezinárodní klasifikace funkčnosti, postižení a zdraví**
 - fungování člověka (fyzická, mentální kondice
 - a sociální prostředí) – kvalita života, zapojení

F90–

F98

Poruchy chování a emocí s obvyklým nástupem v dětství a v dospívání

MKN 10. revize

- 1) hyperkinetické poruchy (F90)
- 2) poruchy chování (F91)
- 3) smíšené poruchy chování a emocí (vázány na citovou labilitu)(F92)
- 4) emoční poruchy (F93)
- 5) poruchy sociálních funkcí (F94)

Hyperkinetické poruchy F90

. 0 Porucha aktivity a pozornosti

Nedostatek pozornosti s hyperaktivitou

Syndrom poruchy pozornosti s hyperaktivitou

Nepatří sem: hyperkinetická porucha s poruchou chování

. 1 Hyperkinetická porucha chování

Hyperkinetická porucha sdružená s poruchou chování

Poruchy chování F91

- . 0 Porucha chování vázána na vztahy k rodině
- . 1 Nesocializovaná porucha chování
- . 2 Socializovaná porucha chování
- . 3 Opoziční vzdorovité chování

Smíšené poruchy chování a emocí F92

- . 0 Depresivní porucha chování
- . 8 Jiné smíšené poruchy chování a emocí

Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví

- WHO
- Popisuje člověka z pohledu jeho zdraví a fungování a vyhodnocuje dopady deficitů plynoucích z jeho postižení na sociální prostor jeho života ve smyslu jeho aktivní role v něm
- Neklasifikuje osoby, ale popisuje a klasifikuje jejich situace v řadě okolností.
- http://www.mpsv.cz/files/clanky/9867/klasifikace_funkcnich_schopnosti_disability_zdravi.pdf

II. PEDAGOGICKÉ klasifikace

- Seitzova klasifikace
- Klasifikace Klugeho
- Rámcový profil
- Školská klasifikace

Klasifikace Seitzova

Determinující faktory: Determinanty prostředí na základní sociální úrovni jedince jako například osobnostní kvalita rodičů, širší pozadí rodinného prostředí a životní podmínky, ve kterých dítě vyrůstá.

Třídící projevy: Odlišnosti v projevech chování dítěte.

Sledované jevy: Funkce tohoto odlišného chování pro dítě samotné, význam a pojetí funkce rodičovské role, dopady sociálního prostředí z biografie jedince.

Klasifikace Klugeho

- Systematizace problémového chování ve školním prostředí
- Na základě rozhovorů s učiteli:
 - Problémy v praceschopnosti
 - Problémy ve vztazích ke spolužákům
 - Problémy ve vztazích k učitelům
 - Problémy s dodržováním pravidel
 - Problémy ve vztahu k tělesným funkcím - fyziologie

Klasifikace Klugeho

Determinující faktory: problémy v průčesčopnosti
– nesoustředěnost, nezájem o školní práci,
nesamostatnost, malá odpovědnost za úkoly.

Třídící projevy: problémy v oblasti emocí – hravost,
zvýšená pohotovost k pláči, výbuchy vzteku.

Klasifikace Klugeho

Sledované jevy: Problémy v dodržování školního a třídního řádu a pravidel – pozdní příchody, hlučnost, skákání, běhání, odbíhání z místa, ze třídy apod. Problémy ve vztazích ke spolužákům – časté bití, napadání spolužáků, postrkování, lhaní, krádeže, pocit ohrožení. Problémy ve vztahu k tělesným funkcím – neklid, neposednost, okusování nehtů, cumlání palce, pomočování, vnitřní napětí a křeč, problémy v řeči.

Rámcový profil The Boxall Profile

- Anglické školy, Bennathanové
- Součást metodiky intervence ve školách hlavního proudu
- 68 položek v 5 kategoriích:
 - Způsoby organizace vlastních zkušeností dítěte
 - Pozornost, zapojení do aktivit
 - Stupeň internalizace kontrolních mechanismů
 - Stabilita, vnímavost, schopnost vycházet s ostatními
 - Sebeomezující rysy
 - Nezapojení, sebeodmítání,
 - Nerozvinuté chování
 - Neúčelné a nediferencované chování, nedůslednost
 - Podporující chování
 - Ohledy k ostatním, přiměřené vnímání sebe sama

Školská klasifikace

- **poruchy chování vyplývají z konfliktu:**
záškoláctví, lhaní, krádeže
- **poruchy chování spojené s násilím:**
agrese, šikana, loupeže
- **poruchy chování související se závislostí**

III. DIMENZIONÁLNÍ klasifikace

PCHE jako extrémní forma běžného chování

- Klasifikace = rámec pro vyhodnocení míry odlišnosti od běžného chování
- Quay, Peterson
- ASEBA
- Myschker

Klasifikace ASEBA

EXTERNALIZOVANÉ PORUCHY CHOVÁNÍ

Porušování norem a pravidel

Nedostatek pocitu viny při špatném chování, lhaní, podvádění, krádeže

Agresivní chování

Ničení cizího majetku, odmítání poslušnosti ve škole, rvačky, vyhrožování

INTERNALIZOVANÉ PORUCHY

Depresivní symptomy projevů s úzkostným chováním

Plačtivost, pocity zbytečnosti, neschopnosti, tematizace sebevraždy, ustrašenost, úzkostnost

Uzavřenost s depresivními projevy

Málo se raduje, svěřuje, nešťastný, smutný, depresivní, bez zájmu, nezapojuje se

Psychosomatické potíže

Závratě, bolesti hlavy, nevolnosti, častá únava

NESESKUPENÉ DIMENZE

Sociální problémy

Osamělost, pocity zneužívání, žárlivost na vrstevníky, neoblíbenost

Psychické problémy

Ulpívavé myšlení, divné myšlenky, chování

Problémy v pozornosti

Nesoustředěnost, neklid, impulzivita, špatné školní výkony

Klasifikace MYSCHKERA

- **poruchy chování s externími vlivy: agrese, hyperaktivita, porucha pozornosti, impulzivita**
- **poruchy chování s interními vlivy: strach, komplex méněcennosti, úzkostnost, ztráta zájmu o dění, poruchy spánku**
- **nezralé sociální vztahy: snížení schopnosti koncentrace, infantilní chování, snadná unavitelnost, snížená výkonnost**
- **socializovaná delikvence: násilnické chování, vznětlivost, nezodpovědnost, poruchy vztahů**

IV. SOCIÁLNÍ klasifikace

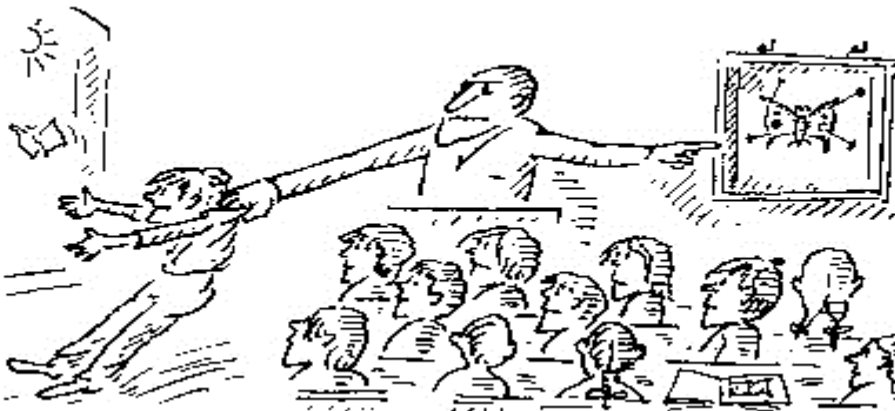
- porucha chování se sociálním základem - **disociální** chování – odlišuje se od běžných norem, nepřiměřené, nespolečenské
- **asociální** porucha chování – v rozporu s morálkou a sociálními normami, ovlivňuje samotného jedince
- porucha chování **antisociálního** rázu, delikvence, již porušení právních norem

Perspektivní přístup k poruchám chování

Jak se (ne)reaguje na nevhodné chování

Učitelé nezřídka **reagují spíše na chování než na potřebu**, kterou dítě svým chováním vyjadřuje, což může vést v případě problematických projevů chování k jeho zhoršení

- **Reakce na chování x Vyjádřená potřeba**
- **Srovnávání s normou x Projev chování jako indikátor potřeby**

Dva přístupy k poruše chování

NORMATIVNĚ ZAMĚŘENÝ

- Chování z hlediska **norem společnosti**
- Přístup vychází z **potřeb společnosti**
- Př. :
 - Disociální, asociální, antisociální chování
 - Sociálně patologické jevy
- Pozornost **obrácená na**

PERSPEKTIVNĚ ZAMĚŘENÝ

- Chování z hlediska **důsledků pro edukaci jedince**
 - Porucha chování jako bariéra (socializace, vzdělávání)
- Přístup vychází z **potřeb dětí**
 - Odlišnosti (v postojích či strategiích chování) zakládají potřeby dětí
- Pozornost obrácená na **stav naplnění potřeb**
- Hledání cest ke změně ve smyslu **otevřené budoucnosti**

Dva přístupy k poruše chování

NORMATIVNĚ ZAMĚŘENÝ

INKLUZE
DÍTĚ JE PŘÍJEMCE INTERVENCE A PÉČE

PERSPEKTIVNĚ ZAMĚŘENÝ

INKLUZE
DÍTĚ AKTIVNÍ SPOLUTVŮRCE ZMĚNY

„Odlišné“ postoje žáků s PCH

- Škola není místem, kam rádi chodí
- Škola není místem, kde zažívají úspěch
- Nevěří ve spravedlivé hodnocení učitelů
- Nemají pocit, že si jich ostatní lidé váží nebo že jsou důležití , že o nich přemýšlí
- Nevěří, že učitele zajímá jejich názor
- Ostatní jsou upřednostňovány

Perspektiva a posilování edukačních příležitostí x nálepka u dítěte s PCHE

Snaha vyloučit překážky, které by mohly bránit
naplňování potencialit žáka, v jeho cestě k
dospělosti a nezávislosti

mnohdy označení dítěte, které je negativně
vnímáno dítětem i jeho okolím

NÁLEPKA

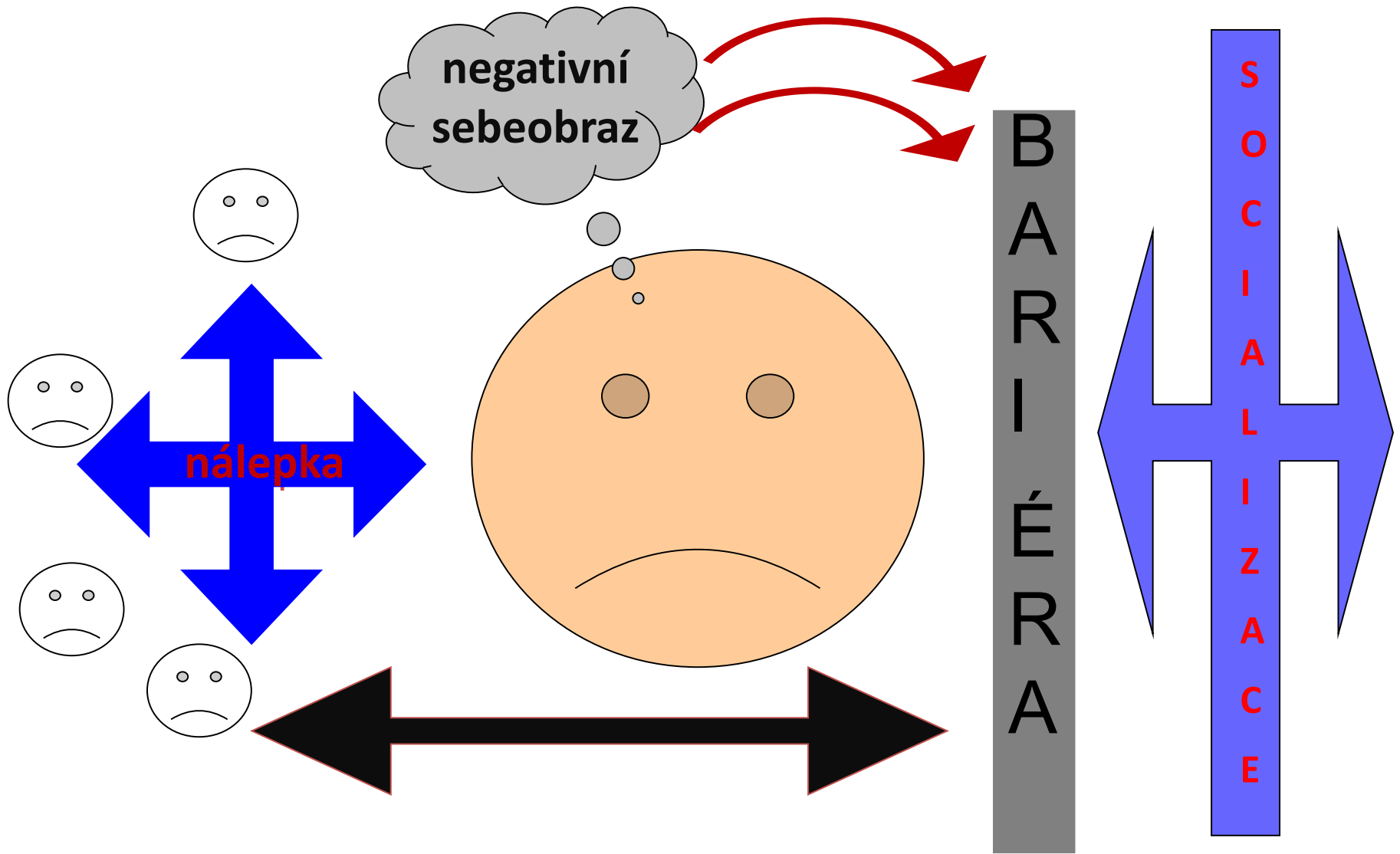
Nálepkování/ etiketizace/labelling

- „nálepka“ – označení dítěte, za dítě s problémem, s problémovým chováním, s poruchou chování
- etiketizace odklání pozornost od příčin daného chování
- negativní stigma podporuje tendence dětí s poruchami chování cítit se nešťastně, podhodnocovat své možnosti

Negativní vlivy nálepkování na osobnost žáka

dítě s PCHE má tendenci

- cítit se nešťastně
 - podhodnocovat své výkonnostní možnosti
 - mívá problémy v navazování vztahů
 - jejich vztah k sobě i druhým mívá negativní charakter
-
- negativní signály, kt. v sociální interakci dostávají z vnějšího okolí postupně ovlivňuje negativně sebeobraz
 - negativní sebeobraz a sebepojetí vliv na aspirační cíle
 - rizika, kt. nálepka přináší se mohou stát bariérou na cestě k perspektivní socializaci

Nálepka jako bariéra socializace

Relativita posuzování chování - faktory

1. Interaktivní vlivy

- **subjektivní posouzení** - ! vlastní příčinou
může být interakce s posuzovatelem
- **vztah s negativním nábojem** – negativní pocity
znemožňují objektivní posouzení a najítí
perspektivního řešení konkrétního problému
- **„bludný kruh“** problémového chování –
vzájemné odmítání

Relativita posuzování chování - faktory

2. Sociokulturní standardy

- **normy komunity**, ve které dítě žije
- očekávání sociální skupiny
- **konflikt norem** komunity/ rodiny a školy

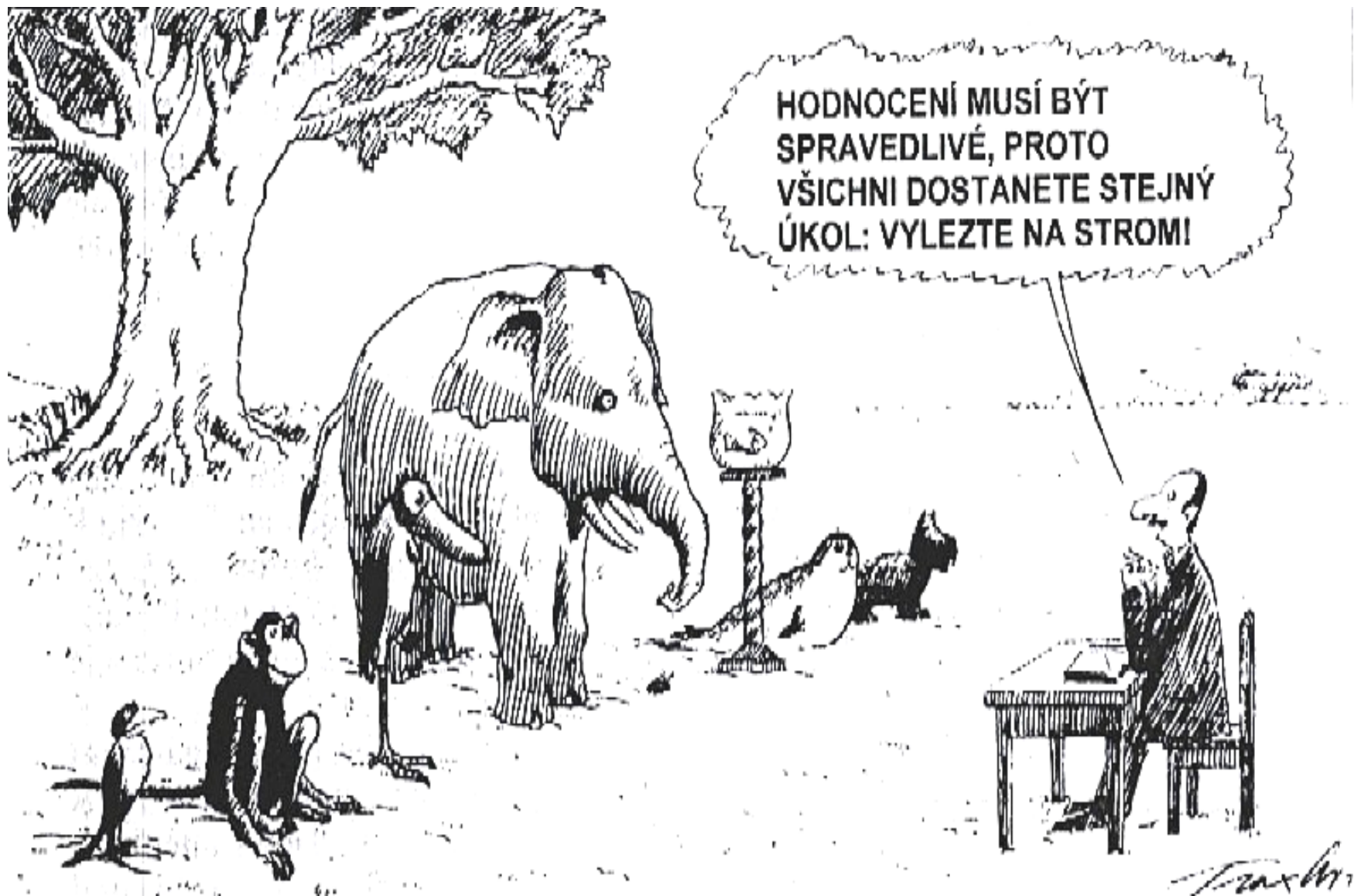
Relativita posuzování chování - faktory

3. Sociální kontext životní situace jedince

- narušení /trhliny v celkovém sociálním systému
(elementy – osobnost dítěte, komunita, škola)
- životní situace dítěte (nevyhovující, ohrožující)
- vnímání PCH v kontextu způsobů, jakými se s dítětem jedná, jak k němu přistupuje okolí (rodiče, sourozenci, učitelé, spolužáci ...)
- úprava životní situace jako intervence

Bezpečná škola, kázeň, pravidla

HODNOCENÍ MUSÍ BÝT
SPRAVEDLIVÉ, PROTO
VŠICHNI DOSTANETE STEJNÝ
ÚKOL: VYLEZTE NA STROMI

Povinnosti školy při individualizaci výuky

- podmínky vzdělávání
- poradenská pomoc
- podmínky při ukončování
- hodnocení
- organizace a forma vzdělávání
- asistent pedagoga

Podmínky efektivní výuky žáků s PCHE

- **Prostorové uspořádání**
- **Obeznamenost pedagogů s problematikou PCH**
- **Případná tvorba vlastních učebnic**
- **Dva pedagogové ve výuce**
- **Spolupráce s odborníky**
- **Individuální nebo skupinová péče**
- **Přípravné a speciální třídy**
- **Využívání speciálně-pedagogických metod a forem práce**
- **Nižší počet žáků ve třídách**

Bezpečné prostředí školy

- Posiluje **motivaci a zlepšuje neuropsychické předpoklady** žáků i učitelů k plnění úkolů
- Navozuje **pozitivní prožívání, snižuje riziko stresu a úzkostných stavů, posiluje sebehodnocení a sebevědomí**
- Působí na žáky **formativně**
- Zvyšuje **otevřenost a spolupráci žáků a rodičů**

Vhled a organizace (Kouninova metoda):

Kounin zjistil, že žáci hodnotí učitele jako ty, kteří „jsou v obraze“ v případě, že:

- když se objeví kázeňské problémy, učitel soustavně zakročuje proti nesprávnému jednání přesně u těch žáků, kteří problém vyvolali,
- když se objeví dva kázeňské problémy současně, učitel řeší nejprve ten vážnější,
- učitel rozhodně zasahuje v případech nespolupracujícího chování dřív, než se mu toto chování vymkne z rukou nebo než je ostatní začnou napodobovat.

Spolupráce prostřednictvím komunikace

(Ginottova metoda)

- vyhněte se „nálepkování“ – učitelé by se neměli chovat k žákům sarkasticky a neměli by jim dávat negativní označení,
- negativní vliv chvály – měla by se chválit práce žáků, ne žáci samotní,
- zaměření na cíl.

Dreikusova metoda

Demokracie ve třídě – učitel by neměl být ani příliš tvrdý ani příliš povolný; žáci by měli spolurozhodovat o pravidlech chování, nést důsledky...

Nenechat se zatáhnout do „boje o moc“ ve třídě, odvést pozornost od žáka, který se snaží ji upoutat vyrušujícím chováním.

Asertivní kázeň (Metoda Canterových)

- ani hostilní, ani submisivní; charakteristická je přímost, spontánnost a přiměřenost,
- asertivní výcvik „trvání si na svém“; přesné vymezení, jaké chování nebude tolerováno a jaké bude vyžadováno,
- povzbuzování spolupracujícího a eliminace nespolupracujícího chování (viz také behaviorální metoda); očekávání podpory rodičů, pedagogů, vedení školy.

Behaviorální metoda – podmiňování reakcí

- naučené reakce,
- modifikace chování,
- ojedinělé chování a vzorce chování,
- kladné zpevňující podněty,
- destruktivní kladné zpevňující podněty,
- trest, destruktivní trest, negativní zpevnění.